

Legie do škol

Výuková příručka na téma Čs. legie 1914–1920

Obsah –textová část

● Úvod	3
● Vypuknutí 1. světové války	4
Vzpomínka Josefa Laciny	5
● Československé legie v Rusku 1914–1920	6
Vzpomínka Adama Kříže	9
Vzpomínka Otakara Husáka	10
Vzpomínka Karla Kutlvašera	11
Vzpomínka Františka Nováka	12
● Československé legie ve Francii	13
Vzpomínka Ladislava Preiningera	15
Vzpomínka Josefa Laciny	16
● Československé legie v Itálii	17
Vzpomínka Josefa Dudka	19
● Čechoslováci v armádách Dohody	20
Vzpomínka Josefa Laciny	21
Vzpomínky Jiřího Čermáka	22
● Vznik Československa	23
Vzpomínka Jaroslava Rošického	24
● Po skončení 1. světové války	25

Vážení vyučující dějepisu,
vážení uživatelé,

do rukou se vám dostává výuková příručka s tématem československých legií v období 1. světové války. Příručka je k dispozici v elektronické podobě a bude dále upravována, aby bylo možné ji co nejefektivněji a zároveň co nejsnáze zařadit do školní výuky dějepisu i využít v rámci domácí přípravy žáků. Publikace se skládá z teoretické textové části a z části praktické. Textová přináší informace pro vyučující dějepisu a občanské nauky a je zároveň faktografickou oporou a východiskem pro část praktickou, tvořenou pracovními listy pro žáky a metodickými listy pro učitele. Pracovní listy jsou navíc propojeny s filmovým materiálem „Československé legie 1914–1920“ a „Československé legie v Rusku 1914–1920“, který byl pro tyto účely natočen a zpracován. Protože je příručka určena pedagogům a žákům z celé republiky, je doplněna také medailonky i fotografiemi významných legionářů z každého regionu České republiky.

Hlavním impulzem k vytvoření tohoto doplňkového rozšiřujícího výukového materiálu bylo sté výročí bitvy u Zborova, při jehož příležitosti jsem byla oslovena členy Československé obce legionářské s návrhem spolupráce. Skutečných důvodů však bylo více a nápad pustit se do tvorby výukové pomůcky tohoto typu zrál již delší dobu.

Proč byli legionáři, hrdinové československých dějin a spoluvůdci rodící se Československé republiky, téměř zapomenuti a proč jim i současné učebnice dějepisu nevěnují téměř žádnou pozornost? Pro komunistický režim šlo samozřejmě o osoby nepohodlné – legionáři přeci bojovali ve Francii, Itálii a Srbsku a ti kteří působili v Rusku si také nevydobyli právě ideální renomé především díky Sibiřské anabázi. Proč jim však nebyla zasloužená pozornost věnována po pádu totalitního režimu? Historie 2. světové války (hrdinové a oběti 2. světové války) a poválečné komunistické diktatury (např. perzekuce 50. let, signatáři

Charty 77) byla velmi živá a snad proto jsme pozapomněli na hrdinství desetitisíců Čechů a Slováků bojujících za samostatnost našich národů v rámci Velké války. Přestože „bratři, dobrovolci“, později nazývaní legionáři, již nejsou mezi námi, své místo v českých i slovenských dějinách si jistě zasloužili a my můžeme jejich jména ve školách zmínit alespoň „in memoriam“. V převážné většině rodin některý z předků bojoval na bojišti Velké války. Mnohý z nich se stal legionářem a tím i spoluzakladatelem Československé republiky stejně jako můj prapraprůdek Jan Kosina, jehož legionářská uniforma dlouhá léta ležela uložená v rohu půdy ve velké dřevěné cestovní truhle. Seznamte se s jejich osudy prostřednictvím videí a pracovních listů, které vznikly ve spolupráci didaktičky dějepisu se studenty historie z Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové.

Irena Kapustová

Příčinou vzniku 1. světové války byly imperiální ambice evropských velmocí. Německo, které se sjednotilo v roce 1871, se chtělo stát dominantní mocností v Evropě a bylo nespokojeno s rozdělením kolonií ve světě. Velká Británie a Francie logicky odmítaly vzdát se svých koloniálních impérií. Vzhledem ke společným či obdobným zájmům se Evropa rozdělila uzavřením smluv o spolupráci na **Trojdohodu** (Velká Británie, Francie a Rusko) a **Trojspolek** (Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie).

Záminkou pro rozpoutání světového konfliktu se stal úspěšný atentát na nástupníka rakousko-uherského trůnu, arcivévodu **Františka Ferdinanda d'Este** a jeho ženu **Žofii**¹ v bosenském Sarajevu dne **28. června 1914**. Arcivévoda se do Sarajeva vydal na závěr své návštěvy během manévru rakousko-uherské armády v nedávno obsazené Bosně a Hercegovině, což sousední Srbsko vnímalo jako provokaci. Iniciátory atentátu byli důstojníci srbské královské

armády zapojení do tajné teroristické organizace Sjednocení nebo smrt, známější však pod označením **Černá ruka**. Skupinu atentádníků tvořili bosenští Srbové žijící v Bělehradě, z nichž se pouze Gavrilo Principovi podařilo vystřelit z bezprostřední blízkosti na arcivévodu a jeho ženu, kteří svým zraněním vzápětí podlehli.

Rakousko-Uhersko obvinilo Srbsko z odpovědnosti za atentát a předložilo mu 23. července 1914 tzv. **červencové ultimátum**. Pod silným tlakem Německa a z důvodu nesplnění všech bodů ultimáta vypovědělo Rakousko-Uhersko **28. července 1914** Srbskému království válku. Rusko, chránící Srbsko, vyhlásilo 30. července mobilizaci a začalo shromažďovat vojsko na svých hranicích. Německo žádalo zrušení ruské mobilizace a po nevyhovění žádosti vypovědělo Rusku 1. srpna válku. Hned následující den Němci obsadili Lucembursko a předložili ultimátum Belgii volném průchodu jejím územím. Na to reagovala Velká Británie protestem a Francie

mobilizací, což vedlo Německo 3. srpna k přerušení diplomatických styků s Francií a vyhlášení války. Německá armáda vtrhla 4. srpna do neutrální Belgie, aby si vynutila průchod do Francie. Anglie, zaručující belgickou neutralitu, ještě týž den proto vypověděla válku Německu. Vzápětí 5. srpna 1914 vyhlásilo válku Rakousko-Uhersko Rusku a 12. srpna Anglie a Francie vypověděly válku Rakousko-Uhersku.

Zformoval se tak blok **Centrálních mocností** (Německo a Rakousko-Uhersko), bojujících proti **dohodovým státům** (Velké Británii, Francii, Rusku, Belgii a Srbsku). Na stranu Dohody se postavilo Japonsko, později Rumunsko, Spojené státy americké a další země. Ústřední mocnosti podpořilo Turecko a později Bulharsko. Itálie, ačkoliv byla členem Trojspolku, vyhlásila 3. srpna neutralitu, aby se v roce 1915 zapojila do války proti Rakousko-Uhersku. Válka se rychle stala skutečně válkou světovou.²

¹ Žofie Chotková – ze starého českého šlechtického rodu

² MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 8.

Vzpomínka Josefa Laciny, vojáka c. a k. pěšího pluku č. 74 na příchod na rakousko-srbskou hranici na začátku války:

A tak jsme se plahočili z místa na místo. Chodilo se podél srbských hranic několik dní. Marodů bylo jako máku a všichni téměř na nohy. A nebylo divu, to bylo nějakého zbytečného chodění. Nedělo se tak jen u naší divize, bylo tak i u jiných.

Všechno má svůj konec a také naše turistika se ukončila. Bylo navečer, den se chýlil ke konci, když jsme dorazili k několika stavením slanou pokrytých a nějak bázlivě se krčících k zemi. Náš 74. pluk osaměl, ostatní pluky 42., 92. a 94. zůstaly někde vzadu. Bylo nařízeno nedělati žádný hluk, jsme na samých hranicích. Každý ztichl jako pěna. Stáli jsme nehybně a bázlivě se ohlíželi kolem sebe, co s námi budou dělat. Přišel hejtman z porady, sebral naši kompanii, vedl nás kolem stavení a křoví na louku na druhé straně, postaví se doprostřed, zvedl ruku a ukazujíc k jihu pravil: „Tam za tím křovím, co probleskuje voda, to jsou srbské hranice. Nyní nás odděluje od Srbska jen tato řeka – Sáva. Na druhé straně řeky již jest Srbsko.“ Hledíme směrem, kterým ukazuje hejtman a žádný snad ani nedýchá.

Jest ticho jako v hrobě, jen tlukot svého srdce jest slyšeti. Tluče jako kladivo. Sáva hučí a její hukot doléhá k našim uším jako hudba varhan v kostele. A hlavou letí toho tolik mnoho. To jsi tedy ty, svatá země Srbů, která již tolik úderů jsi snesla. To jsi ty země slavná, co nosíš a rodiš tolik junáků hrdinných a stromy jako by korunou svojí přikyvovaly. Hukot řeky je stále stejný a zní to jako by Sáva plakala.

„Vojáci!“ přerušil hejtman trapné ticho a pohlíží na nás z jednoho na druhého. „Dnes překročíme Sávu a zasáhneme do bojů s nepřitelem za císaře pána a přál bych si, by jste ...“ V tom se ozve vzduchem příšerné vrčení... „Všechno na zem!“ zařve hejtman a již jsme všichni sebou praštili na zem a vzápětí nastal velký výbuch. A zase nastalo ticho, rušené jen hukotem řeky Sávy. Leželi jsme skoro jeden na druhém a hejtman mezi námi jako kvočna mezi kuřaty. Někdo pošeptmo odřikával „Zdravas Maria“ a jinak bylo mrtvé ticho. Leželi jsme tak chvíli až jsme vstali, vlastně si sedli a koukáme ustrašeně na hejtmana. Hejtman zvedl významně hlavu a řekl: „Vidíte, to co vybuchlo, to byl srbský granát a dopadl dosti blízko nás. Tamhle, jak se válí ten kouř.“ A jak jsme se odtamtud klidili. Hejtman jak kvočna napřed a mi jako kuřata za ním do blízké

kukuřice. To bylo již rozladění. Ten výbuch na nás působil jak sprcha, každý jsme seděl potichu, celí vystrašení, jest-li Srbové do nás budou střílet.

Jaká to byla neopatrnost od našich velitelů vodit nás tak blízko k hranicím. Oni si mysleli, že Srbové asi spějí a že nebudou připraveni. Ale ty tiché hranice, co byly rozděleny řekou Sávou, byly dobře střeženy. Co by z nás bylo zůstalo, kdyby granát padl mezi nás... A v hlavě stále hučí ten příšerný výbuch.

Srbové neměli žádné pozorovací balony, ale dobře viděli, co se na druhé straně děje a snad i o nás věděli, že jsme schováni v kukuřici.

Krajinou se rozprostřel závoj noci. Všude bylo ticho, ani lísteček se nehnul. Jen Sáva stále stejně hučela. Čekali jsme, co se s námi bude dít. Zdali půjdeme na druhou stranu, nebo zůstaneme na místě. Spát se nikomu nechtělo, každý měl nervy rozrušené. Potom nás hejtman opět odvedl a to do nějakého lomu, kde nám byla rozdána večeře. Jedlo se rychle a pak jsme se připravovali k odchodu. Jak rádi jsme z toho místa utíkali, že ani cesta nezdála se nám namáhavou.¹

¹ LACINA, Josef, *V kole vojny. Vzpomínky legionáře Josefa Laciny*, Epocha a ČsOL, Praha 2017, s. 29–31.

Úvod do tématu

Názvem **československé legie** označujeme československý zahraniční vojenský odboj za první světové války. Československé legionářské jednotky v průběhu Velké války vznikly na půdě **Francie, Itálie a Ruska**, kde byly nejpočetnější. Slovo „**legionář**“ je v dnešní době spojováno právě se členy čs. zahraničních jednotek z dob Velké války, pro samotné vojáky byl ale „**legionář**“ zpočátku hanlivým označením. Dobově preferováno bylo označení „**dobrovolc**“. Mezi sebou se však vojáci nejčastěji oslovovali „**bratře**“.

Československé legie byly záležitostí let 1914–1920. Čeští a slovenští muži bojovali za samostatnost naší země od počátku Velké války, Čechy, Morava a část Slezska však byly stále ještě součástí habsburské monarchie. Zárodky myšlenek na vznik samostatného českého státu lze najít už v éře **národního obrození**. Národní buditelé postupně pracovali na povznesení českého jazyka a národního uvědomění. Velký důraz byl kladen na český národ a stát.¹

Národní citění i nadále vzrůstalo a lid volal po autonomii. Císař František Josef I. přistoupil na myšlenku dualismu, ale pouze ve prospěch Maďarů. V roce 1867 se tak Rakouské císařství transformovalo na **Rakousko-Uhersko**. **Předlitavsko** (Rakousko) a **Zalitavsko** (Uhry) měly samostatné vlády a jediného panovníka, České země však žádnou autonomii nezískaly. Z řad „**bojovníků**“ za národní samostatnost na počátku 20. století je nutné zmínit alespoň nejvýznamnější příslušníky politické reprezentace – **Tomáše Garrigua Masaryka, Edvarda**

Beneše a Milana Rastislava Štefánika.²

Počátky legionářských jednotek v Rusku

Rusko se ve 2. polovině 19. století stalo cílem mnoha československých rodin, které se tam stěhovaly ze sociálních i politických důvodů. Právě v Rusku existovala početná obec českých a slovenských usedlíků, což byl v budoucnu dobrý základ pro vznik zahraničního odboje na ruském území.

Již na začátku války se mezi českými a slovenskými imigranty v Rusku zrodila myšlenka na vytvoření samostatné vojenské jednotky.³ Dne 14. srpna 1914 došlo k povolení zformování oddílu z Čechů – dobrovolníků tzv. **České družiny**, jejíž členové byli označováni jako tzv. „**starodružiníci**“. Od ruských vojáků se odlišovali brigádýrkou (čepice) **s červeno-bílou stuhou**.

Vojáci před odesláním na frontu procházeli základním vojenským výcvikem a výukou služebních zaměstnání. Muži si volné chvíle zpestřovali vyprávěním o domově, hrou v šachy, kartami nebo jinými společenskými hrami. Velký zájem byl o propustky, protože čeští a slovenští vojáci měli velké úspěchy u ruských žen. Na rozdíl od běžných ruských vojáků byli upravení, čistí a pohlední. Často si dokonce vymýšleli báchorky o svém původu, majetku či vzdělání.⁵

Proces formování České družiny byl ukončen slavností přísahou na sofijském náměstí v Kyjevě dne 11. října 1914 (podle tehdy v Rusku užívaného juliánského kalendáře bylo ale 28. září, tedy svátek sv. Václava), po níž odjela družina na frontu. Postupem času Česká družina početně sílila a doplňovala své stavy o české a slovenské zajatce, kteří padli do ruského zajetí. Krátce po svém vzniku disponovala silou 750 „**starodružiníků**“, ke kterým se později přidali i tzv. „**novodružiníci**“ (Češi a Slováci zajatí na východní frontě). Ti složili přísahu 31. ledna 1915 v Tarnově. Čechoslováci v bojích prokázali velkou odvalu a vysloužili si úctu svých ruských spolubojovníků.⁴

Formování legií

V létě 1916 proběhla na východní frontě tzv. **Brusilovova ofenzíva**, která sice ušetřila německé a rakousko-uherské armádě porážku, velké ztráty přinesla však také Rusům, jejichž průmysl se potácel nad propastí. Ruská ekonomika se na přelomu let 1916/1917 zhroutila, byl nedostatek jídla, lidé se bouřili. Neúnosná hospodářská situace v únoru 1917 vyústila v tzv. **Únorovou revoluci**, ve které byl sesazen car Mikuláš II. a do čela země se postavila **Prozatímní vláda**.

Českoslovenští legionáři, přestože většina z nich sympatizovala s revolucí, byli v průběhu ruských revolucí považováni za cizorodý živel. V té době Masaryk usiloval

¹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 6–7.

² BOROVIČKA, Michael – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan Pavel – BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny země koruny české: Svazek XII. a. 1860–1890*, Praha, 2012, str. 163–171.

³ KLUČINA, Petr, *Vojenské dějiny Československa: díl 2.*, Praha 1987, s. 498–507.

⁴ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 46–52.

⁵ FIBICH, Karel, *Povstalci*, Praha 1933, s. 111.

o vznik samostatné československé armády, která by pokračovala v započatých bojích.

Největší věhlas si československé jednotky vydobily **2. července 1917 v bitvě u Zborova**. Bojů se na straně ruské armády účastnil 1. střelecký pluk Mistra Jana Husa, I. a III. prapor 2. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad a I. a II. prapor 3. střeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova. Díky znalosti terénu se československým legionářům podařilo jako jediným proniknout čtyři kilometry za nepřátelskou linii, získat mnoho zajatců a ukořistit velké množství vojenského materiálu.

V bitvě u Zborova bojovala řada mužů, kteří se v průběhu 20. století významně zapsali do české národní historie. Můžeme zmínit např. generála **Jana Syrového**, který se podílel na plánu bitvy a před jejím začátkem přišel o oko, spisovatele **Rudolfa Medka**, budoucího prezidenta **Ludvíka Svobodu**, generála **Radolu Gajdu** atd. Po vítězství u Zborova v červenci 1917 povolila Prozatímní vláda masivní nábor do Československého armádního sboru, v jehož průběhu se přihlásilo 27 000 mužů. Zpráva o velkém československém vítězství v bitvě u Zborova se dostala k vedoucím představitelům všech států Dohody. USA a Velká Británie díky tomu začaly československý zahraniční odboj v čele s Masarykem akceptovat. **Československý armádní sbor** byl od této doby chápán jako potencionální armáda Československé republiky.⁷

Další existenci československých legií v Rusku zkomplikovala tzv. **Říjnová revoluce**⁶ vedená **V. I. Leninem** za peníze německého císaře Viléma II. Legionářské jednotky měly zakázáno vměšovat se do vnitropolitických záležitostí Ruska.

Sibiřská anabáze

Dne 3. března 1918 Rusko uzavřelo s Německem v Brestu-Litevském mír, jehož důsledkem byla značná územní ztráta, dosáhlo ale okamžitého ukončení bojů. V této době měl Československý armádní sbor celkem osm pluků. Po podpisu zmiňovaného míru byli legionáři, se záměrem vyřadit je z války, odzbrojeni. Bolševická vláda se obávala početných zahraničních sil na svém území. Československý armádní sbor proto zahájil postupné stažení po transsibiřské magistrále na východ do Vladivostoku, ze kterého měly jednotky pokračovat po moři dále do Francie.⁸

Špatné vztahy mezi ruskými a československými vojáky doprovázela řada různých incidentů, např. záměrné zdržování československých transportů do Vladivostoku. Situace se vyhroutil při tzv. **Čeljabinském incidentu**. Došlo k němu 14. května 1918, kdy českoslovenští legionáři již několik týdnů čekali v městečku Čeljabinsk na další přesun. Městem projížděly vagóny s rakousko-uherskými zajatci, jímž vážně zranili jednoho z legionářů. Legionáři transport dohnali a vzali spravedlnost do vlastních rukou. Ruští vojáci se rozhodli zjednat pořádek a uvěznili několik legionářských velitelů. Nakonec se legionáři rozhodli nepoddat se bolševické síle, vojenskou cestou osvobodili uvězněné kamarády a obsadili celý Čeljabinsk.⁹

Od 25. května 1918 se Československý armádní sbor zapojil do ruské občanské války. Začal boj o transsibiřskou magistrálu, známý též jako „**sibiřská anabáze**“. Cílem Čechoslováků bylo obsazení nejdůležitějších klíčových bodů na železnici, např. města **Jekatěrinburg, Čeljabinsk, Tobolsk, Omsk, Tomsk** či **Irkutsk**, a pomalu přesouvat legionářské pluky do Vladivostoku. Obsazení Transsibiřské magistrály mělo zásadní vliv na průběh války. Mimo jiné byl zastaven návrat zajatců do Německa a Rakousko-Uherska a tito muži jejich armádám chyběli na jiných bojištích, zejména na západě a v Itálii. Aktivitami čs. legií tak Centrální mocnosti přišly o většinu výhod získaných porážkou Ruska. Boji v rámci ruské občanské války prošlo až 60 000 československých legionářů. Československý armádní sbor obsazoval jedno město za druhým, tj. cca území v délce 10 000 km. Ruští legionáři žili a bojovali ve zcela odlišných podmínkách než jejich bratři v Itálii a Francii. O jídlo, ošacení, zbraně a střelivo se jim nestaral žádný úřad a armáda musela vše zajistit sama. Vojáci sháněli potraviny, zakládali vlastní armádní obuvnické či krejčovské dílny, opravovali poničené části tratí a mostů na cestě atd.¹⁰

Mýty o československých legionářích

Během porevolučních bouří (po Říjnové revoluci) měla ruská

⁵ FIBICH, Karel, *Povstalci*, Praha 1933, s. 111.

⁶ Vypukla dle našeho kalendáře 7. listopadu 1917; podle ruského kalendáře 25. října, proto říjnová

⁷ KLUČINA, Petr, *Vojenské dějiny Československa: díl 2.*, Praha 1987, s. 512–516.

⁸ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 82–86.

⁹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 82.

¹⁰ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 38–40.

Prozatímní vláda v plánu přesun **zlatého carského pokladu** po transsibiřské magistrále do Vladivostoku. V průběhu dlouhé cesty však došlo ke zmizení velké části pokladu, jehož hodnota byla odhadnuta na 1 100 000 000 rublů.

Jedním ze zmiňovaných mýtů o československých legionářích je příběh, že zmizelé části carského pokladu odcizili právě českoslovenští legionáři, podílející se na jeho převozu. Legionáři prý měli ztracené zlato použít jako základ pro budoucí československou Legiobanku. Pravdou však je, že carský poklad z velké části vyčerpali sami Rusové.¹¹

Čs. legionáři však část pokladu pod svou správou měli. Když v roce 1918 obsadili Kazaň, byl určitý podíl v místní bance. Poklad se nakonec dostal pod správu admirála Kolčaka, velitele ruských protibolševických sil, který ho použil k financování války. Teprve v lednu 1920 byla ostraha zbylého pokladu svěřena čs. legionářům. Ti ho pak v březnu 1920 předali bolševikům, čímž splnili jednu z podmínek příměří a umožnění klidného odplutí z Ruska. Sami bolševici potvrdili, že čs. legionáři žádnou část pokladu nezcižili.

Aktérem dalšího z mýtů o československých legionářích se stal generál Syrový. Vojáci bojující v důležité bitvě u Zborova dali generálovi přezdívku „**Žizka od Zborova**“, protože v bitvě údajně přišel o oko. Oko mu však ve skutečnosti bylo vystřeleno ještě před začátkem bitvy, kdy byl zraněn střepinou dělostřeleckého granátu.¹²

Výstroj československých legionářů v Rusku

Českoslovenští dobrovolníci bojující v carské armádě používali ruské **uniformy hráškové barvy**, které vzhledem připomínaly tradiční ruský oděv. Typickou součástí uniformy byla čepice

se štítkem a carskou kokardou později doplněnou bíločervenou stužkou označující příslušnost k československým jednotkám. Od roku 1916 československé legionáře odlišovaly také nárameníky s písmeny ČS psanými azbukou.¹³

V zimě legionáři nosili dlouhé šedohnědé pláště, popř. speciální kožešinové pláště a plstěnou obuv. Jako pokrývka hlavy jim sloužila kožešinová čepice a kapuce kombinovaná s šálou, která se vyráběla z velbloudí srsti.¹⁴

S příchodem ruských revolucí legionáři přestali nosit carské symboly a přešli k používání národních barev a symbolů. K posledním úpravám stejnokrojů došlo po vypuknutí ruské občanské války, kdy byly legionářské uniformy vyráběny z japonského sukna přímo Japonci.¹⁵

Nejběžnější zbraní ruských legionářů byla opakovací puška Mosin-Nagant 1891 ráže 7,62 mm s kapacitou zásobníku na pět nábojů. Českoslovenští legionáři disponovali také děly, kulometry a obrněnými vlaky.¹⁶

Cesta domů kolem světa

Od poloviny ledna 1919 se Československý armádní sbor začal stahovat z bojů. Jeho úkolem bylo hlídat prostor od Bajkalu až po Irkutsk, kde zůstal až do konce roku 1919. Zároveň v lednu

1919, již v době existence samostatného Československa, byl sbor oficiálně přejmenován na **Československé vojsko na Rusi**. Od ledna 1920 se československé jednotky začaly přesouvat směrem k přístavnímu městu Vladivostok. Evakuace však byla zahájena již v průběhu prosince 1919, kdy odjely první transporty invalidních a starých vojáků za Bojové jednotky začaly odjíždět až v prosinci 1919.

Samotná evakuace měla probíhat ve třech hlavních směrech. První cesta vedla kolem Asie přes Indický oceán a Suezský průplav do Terstu. Druhá cesta směřovala přes Tichý oceán Panamským průplavem a přes Atlantik do Hamburku či Terstu. Třetí cesta mířila Tichým oceánem do Kanady. Přes Kanadu se jelo vlaky a pak opět lodí přes Atlantický oceán do Hamburku.

Do konce roku **1920** bylo z Ruska v dvaadvaceti námořních transportech evakuováno 67 750 osob, z toho 56 459 českých a slovenských vojáků. Ostatními pasažéry byli občané Československé republiky, jako například ženy a děti vracejících se vojáků. Českoslovenští legionáři se do samostatného Československa dostali až v roce **1920**, tzn. přibližně dva roky po vzniku republiky a skončení Velké války.¹⁷

¹¹ MICHÁLEK, Tomáš, *Zmizelé zlato*, Extra VÁLKA – I. světová speciál, Českoslovenští legionáři, 2017, str. 41–43.

¹² KLUČINA, Petr, *Vojenské dějiny Československa*: 2. díl, Praha 1987, 592 s.

¹³ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 120–121.

¹⁴ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 120–122.

¹⁵ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 122–123.

¹⁶ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 124–125.

¹⁷ JAKL, Tomáš, *Evakuace československých vojáků z Vladivostoku*, online. (<http://www.vhu.cz/evakuace-ceskoslovenskych-vojaku-z-vladivostoku/>), .

Vzpomínka Adama Kříže, vojáka České družiny, na rozvědku v týlu nepřítele:

Konečně vrátil se nám velitel, a když se podíval na hodinky, dal rozkaz: „Hoši, je za pět minut dvanáctá, připravte se, vyrazíme.“ V plánu bylo, že my se doplížíme do týlu za domek, co zatím u mostu přebrodí rota Luckého pluku, která by v případě potřeby nám přišla na pomoc. Domek jsme měli vzít útokem a sebrati vše, co tam v něm bylo. Jen dokončil bratr Husák své rozkazy a již ne lezl, ale spíše spadl bratr Bělohlávek z jilmu a vtom již také bratr Luňák pravil: „Bratři, podívejte se, co je jich!“ Více neřekl a nám to úplně stačilo, neboť když jsme se podívali před zákop, uviděli jsme celou linii rakouských vojáků plížící se k nám. Nebyli více vzdáleni než třicet, snad čtyřicet kroků. Bratr Husák křikl: „Ruce nahoru!“ Ale nepřátelé lezli vpřed a my počali střílet. Nastal zoufalý zápas. Každý z nás věděl, že je nás pouze šestnáct s velitelem a viděl tu strašnou přesilu proti sobě. Nepřátelé padali, co však to bylo platno, když noví na jejich místa lezli a hrozivě se stále k nám přibližovali. Bránili jsme se zoufale, neboť jediná myšlenka vířila naší myslí. Budťo vyhráme, nebo padneme všichni. Zoufalství se o můj rozum pokoušelo, když jsem vystřelil poslední patronu. Nevím, jak tehdy jsem vzpomenu, že mám u sebe rakouskou pušku. Vrazil jsem do ní patrony, však byl již nejvyšší

čas, neboť před samým zákonem se mně objevil silný, vysoký Rakušák. Myslím, že v tak těžkých chvílích i mozek vypoví službu, aby řídil jen jediný pud, pud sebezachování. Přichází v úvahu hbitost a hbitějším jsem byl já, neboť vysoký rakouský voják upadl na zákop, ubit z rakouské pušky. Nadcházel zoufalá situace pro všechny, neboť u všech našich chlapců se objevil nedostatek patron. Bratr Husák nám kryl levé křídlo, ale i tam jsme byli ohroženi, neboť z té strany nás nepřítel obcházel a střílel nám do zad. Bratr Husák viděl rovněž, že naše postavení je beznadějně, ale neztrácel rozum. Řekl nám: „Hoši, na bajonety, a jestli budou utíkat, využijte okamžiku a prchněte k řece.“ S hromovým „urá“ na rtech jsme vyskočili na zákop a hle! Rakušáci utíkali zpět. Využitkovali jsme jediného momentu a to nás zachránilo. Prchali jsme k řece, avšak mezi vrbovými křovisky a lesem byl kanál plný bláta, na který jsem zapomněl. Rovným nohama jsem skočil do bláta, ze kterého jsem se nemohl hnout. Zachránily mne však větve vyvráceného stromu ležícího přes kanál. Uchopil jsem se za ně a vši silou vytáhl nohy z bahna. Byl nejvyšší čas, neboť za mnou již praskaly větve lámané deroucími se za námi nepřáteli. Proběhl jsem vrbovím a spadl přímo z břehu do řeky. Vpravo ve vodě jsem uviděl postavu člověka. To nemůže být nikdo, než některý z našich chlapců, mne napadlo. Z opatrnosti jsem se plížil při

samém břehu blíže k záhadné postavě a poznal jsem bratra Husáka. Ihned mně bylo veseleji. Na našem ruském břehu štěkal zuřivě kulomet a na rakouské straně přehlušoval hluk píšťalky a křik: „Vergatterung, vergatterung!“ Výše proti proudu řeky něco šplouchlo do vody a než jsme se nadáli, plaval vedle nás Vašek Šidlík. Rakouský stan, který měl smotaný a převléknutý přes jedno rameno, se nafoukl a nesl Vaška jako záchranný pás. Zadrželi jsme Vaška, když vzduchem otrásl znovu hromové „urá“. „To rota Luckého pluku jde v ataku,“ pravil bratr Husák. Rozhodli jsme, že pospíšíme za nimi, abychom se zúčastnili boje. Našli jsme na svých místech i ostatní naše chlapce, ač někteří scházeli. Ruští vojáci, když jsme k nim doběhli, bili se jako lvi. Když slyšeli naše „urá“, rychle se přebrodili a šli v ataku tak nazí, jak byli. Byl to boj, jaký jsem hned tak neviděl. Znamení k ústupu bylo dáno teprve, když důstojník velící ruské rotě byl raněn. Přepравили jsme se na druhý břeh a sebou jsme vzali sedm zajatců. Zde také jsem měl podívanou pro bohy. Ruští vojáci zachraňovali tonoucího, který se vrhl do nejsilnějšího proudu řeky. Když ho vytáhli napolo utopeného na břeh, zjistil jsem, že je to bratr Kočent. Konečně přišel k sobě, a když jsme z něj vytřepali vodu, které se napil trochu přes míru, tu došel i sám od řeky k zákopům.¹

¹ KŘÍŽ, Adam, *Starodružiník pod prvním praporem. Deník legionáře Adama Kříže*, ČsOL Praha 2014, s. 84–85.

Vzpomínka Otakara Husáka, velitele II. praporu 1. čs. střeleckého pluku, na zranění před bitvou u Zborova:

Po návratu Millera jsem již nespal. Umyl, oholil jsem se, dal tělesně do pořádku, sebral do chlebníku nejnnutnější věci, trochu chleba, triedr, nagan (těžký ruský revolver), hůl a prošel ještě naposled předními liniemi. Všechno bylo v pořádku. Odešel jsem na svoji pozorovatelnu a velitelství praporu. Naše baterie hřměla, ale i nepřátelské nezahálely. Jejich osmičky začaly pomalu systematicky pročesávat naše okopy. Zkušený a chladnokrevný voják brzy prohlédne celý systém, a když je na jeho místě řada, v čas se uklidí a po přejití salvy zase vrátí. Sem tam dopadly i patnáctky. Dohovořoval jsem se s Hladůvkou, který pozoroval, a s rotami telefonicky, byly ale již poruchy, dráty potrhane střelbou. Proto asi přišel ke mně z nejbližší roty Syrový, krátce před devátou hodinou, kdy jsme se měli zvednout a zaútočit. Sedl si vedle mne na schod. Právě mně předávali z pluku poslední rozkazy; teď už rozhodovala jen ručička hodinek. Odkládám telefon a v tom cítím, letím, padám na cosi teplého, tma, dusím se. Na mně někdo leží; cítím, po břiše teče něco

horkého, lepkavého. Mám jedinou myšlenku: tak tohle tedy je ta smrt! Je mi nevýslovně sladko. V tom cítím bolest na hlavě a krku. Namáhavě tam sahám, Syrový leží přese mne, pomalu se zvedá a potácí ven. Krev mi crčí po zádech a brzo jsem ji měl plné vysoké boty. Všichni byli zraněni. Telefonisté a spojky v hloubi zemljanky utrpěli těžká vnitřní zranění tlakem vzduchu, který jim potřhal plíce a kontusí. Stejně tomu bylo na druhém konci okopy, na pozorovatelně, kde byli všichni pěkně zřízeni. Hladůvkovi přetřela střepina sval a žíly na rameni. Nevím, za jak dlouho jsem přišel k sobě, byl jsem omráčen úhozem hlavy o nízký strop. Povídáme si: už to máme, a cítíme, že naše místo znají a je čas se uklidit. Vybíháme. Na vzduchu točí se mi hlava a nemohu si vzpomenout, kam běžet. V tom letí nová salva. Přikrčíme se. Přeletěla asi o 10 kroků za okop. Vzpomínám si, že musím Millerovi předat batalion, dokud mám paměť a že on spí v mé zemljance. 15 cm granát explodoval těsně za námi v písčové traverse! Miller mi později říkal, že nechápe, že jsme zůstali živi. Druhá patnáctka na vzdálenost několika metrů. Okolnost, že jsme seděli v hluboké zemljance a granát vybuchl v pytlech písku,

nás zachránila. Těžké střepiny létají vysoko a ty nás minuly, účinek malých byl ztlumen pískem a hlinou.

Hned po našem zranění šel pluk do útoku! Dr. Haering mne vzal ihned do práce a dříve, než byl se mnou hotov, čekalo na jeho ošetření řada bratří raněných v útoku. ... Hned za mnou ošetřoval Dr. Haering se svým pomocníkem Měšťanem Syrového, který zatím přišel. Jeho zranění nezdálo se býti vážné, seděl jsem mezi ním a traversou, ve které granát vybuchl. Z koutka pravého oka crčel mu potůček krve, ale nějaká střepinka prosekla se mu zadem do oka a zničila celou zadní stěnu a nerv. V návalu práce a v rychlosti nemohl s tím lékař nic dělati, nebral ale naději, že se oko zachrání. Teprve Dr. Girsu v Kyjevě v Kirilovské nemocnici zjistil, že oko je ztraceno. Pamatuji, jak mi to vyprávěl. Narkotizovaný Semka (říkali jsme tak Syrovému) ležel na operačním stole, když mu Dr. Girsu vytlačil oko a zjistil, že je třeba je vyndati aby se neohrozilo druhé. Na to se ozve Semka a povídá: „děkuji“ a vstává se stolu; mezi tím se probudil. Byla to koňská nátura. Byl ale silně kontuzen a zvracel několik dní.¹

¹ HUSÁK, Otakar: *Jdi! Vzpomínky legionáře Otakara Husáka, Kniha 1. ČsOL a Epoque, Praha 2017, s. 286–287.*

Vzpomínka Karla Kutlvašera, velitel 4. roty 1. čs. střeleckého pluku, na bitvu u Zborova:

Řítíme se jako šílení údolíčkem a přes drátěné rakouské překážky do nepřátelských zákopů. Procházíme clonou těžkého dělostřelectva. Těžké granáty dopadají kolem, ale pro nás neexistují. My známe výšinu 392 a k ní upíráme zraky a jí věnujeme všechnu svou energii. V zákopech postupujeme vpravo, asi směrem k Mohyle. Má půlrota jde zákopy, já zpočátku s ní, ale brzy je mi to pomalé, a proto vyskakují na zákopy a v prostoru mezi první a druhou linií jdu rychleji. Padlí leželi v zákopech i na nich. Jeden náš padlý, jak jsem jej v rychlosti spatřil, se mi zdál povědomým. Ležel těsně před překážkami druhé linie rakouské, obličejem k zemi, u náspu spojovací chodby. Puška ležela opuštěna stranou. Levou rukou se držel za čelo. Až po čtrnácti dnech jsem si uvědomil, že to byl můj bratr František z druhé roty, když jsem

se určitě dověděl, že padl. Připomněl jsem si též, jak byl před útokem tesklivý, upamatoval jsem se na dlouhý a bolestný jeho pohled, když mne míjel ráno 2. července na cestě k „Marusje“. Cítil jsem jeho stisknutí ruky. Jeho přítel mi potom sdělil, jak za východu slunce z „Marusji“ mu František řekl: „Snad zde uvidím slunce zapadat.“

Nemohl jsem se tehdy bohužel zastavit. Byl jsem nucen sestoupit znovu do příkopu, neboť přede mnou zuřil boj. Zpozoroval jsem, že hoši druhé a jiných rot stojí bezmocně v nepatrné vzdálenosti třiceti čtyřiceti kroků před nepřátelským kulometným hnízdem, zasypání prudkou střelbou. Mohl jsem dobře pozorovat dva nepřátelské kulometčíky. Vrhli jsem tedy svůj francouzský granát a při jeho dopadu jsme vyrazili kupředu s křikem „hurál“. Kulometčíci viděli, že odpor je marný, sebrali kulomet a prchali. Avšak po několika skocích kulomet zahodili a byli rádi, že unesli vlastní kůži.

O něco dále rakouští vojáci ve zmatku prchali, zbraně zahazovali a jejich houf se stále zvětšoval. Několik Srbů 86. pěšího pluku se vzdalo a přešlo k nám. Vzaté kulometné hnízdo bylo obsazeno a z něho našimi hochy zahájena ihned palba. Odešel jsem s několika vojáky na prohlídku nepřátelské linie vpředu. Tam ještě stáli ve střílnách nepřátelští vojáci. Jak nás zpozorovali, šíleně prchli, jen se jim šosy kmitaly za traversou. Mé výstřely z revolveru je nedostihly.

Vrátil jsem se na původní místo a chystal se k dalšímu útoku. Na zákopech, kam jsem vyskočil, pocítil jsem silný úder do pravého ramene, takže jsem se překotil a padl nazpět. Několik paží se mne zmocnilo a obvazovalo mou ránu. Předal jsem velení a pomalu odcházel na obvaziště. Dva zajatí důstojníci mne vedli a pomáhali. Když jsem procházel kolem stanoviště svého velitele Čečka, on mne objal a řekl: „Viděl jsem tě, spasibo, krestík polučíš...“¹

¹ KUTLVAŠR, Karel, *Můj Zborov*, in: *Památce pětiletého výročí bitvy u Zborova*, Praha 1922, s. 36.

Vzpomínka Františka Nováka, důstojníka 10. čs. střeleckého pluku, na život na Sibiři v roce 1919:

Je léto. Slunce pálí, není téměř noci – po večerním soumraku nastává brzy ranní úsvit. Z tajgy i luk vane zdravá, opojná vůně. Pestří se tisíce květů, ptactvo zpívá, jen hejna komárů zneprjemňují pobyt venku.

Koncem června se vrátili naši z vítězné výpravy, zahravše bandy až k čínským hranicím. Nebylo mrtvých ani raněných. Po návratu našich odjela celá rota na staničku Taježnyj. Kolem je krásná, hornatá krajina. Pod tratí široké, lučinaté údolí s potokem, kolem něhož je několik chudých chalup. Na stráni políčka a nad nimi divoké lesy s obrovskými modřínými, kedry a smrky. Nad stanicí velká vesnice s dlouhou, širokou návsí, pokrytou zeleným kobercem travin. Větrem skácené modřínové mají krásně červené husté dřevo, pro něž jsem si tento strom zvláště oblíbil. V hustém lese nedaleko skryt je hřbitůvek s množstvím pravoslavných křížů. V lesích i na lukách spousta květů: fialky, konvalinky a překrásné velké vstavače s přilbami jako lakovanými od žlutých a kroupenatých až k temně hnědým. Jsou podobny orchidejím. Rostou tu vysoké, zlatožluté lilie, rudé pivoňky a keře nádherně vonících šípkových růží.

I dál na horách i v údolích plno krásných partií, malebných skupin stromů listnatých a jehličnatých. Vidím z okna vagonu celé malebné údolí pod sebou a pozoruji život v něm. Naproti na stráni žije v několika chalupách skupina německých zajatců, kteří si tu zařídili primitivní výrobu terpenčinu. Dodávají jej do Krasnojarska. Hoši se utišili. Napětí nervů přestalo. Celý ten rámus s delegáty nestál za tu ostudu. Na komitěty už nikdo nevzpomene. Kdyby je byl Štefánik nezakazoval, zašly by sami. Bratři si pod tratí zřídili pěkný kuželník a hrají novou americkou hru, jíž říkají „balibol“, voley-bal. Naučil je tomu „strýček z Ameriky“, jenž daroval rotám mnoho sportovních potřeb a posílá nám na neděli čokoládu, bonbony a pěkné pohlednice s českým textem, tištěné v Americe zvlášť pro nás.

Američtí inženýři zřídili z jara pro nás zvláštní telefonní linku po celé magistrále a namontovali na stanicích přístroje, pomocí nichž možno se spojit s jednou nebo více stanicemi najednou, nebo volat najednou celou magistrálu. Tak může řídit např. provoz všech našich vlaků jeden člověk a zároveň mít v ustavičné evidenci místo, kde právě jsou (dispatching-systém).

Jsme tu na Sibiři stát ve státě. Máme vzornou hospodářskou a zásobovací organizaci, máme nemocnice se znamenitými

českými lékaři (Haering, Langer, Richter), máme vzornou finanční správu s přednostou Šípem, o tisku jsem se již zmínil. Kromě knih a časopisů tiskne se ve 4 řečích znamenitý Illustrovaný zpravodaj a humoristický časopis „Houpačky“. I noty vydala naše litografie. V rámci vojska je i sdružení malířů a sochařů (Parolek, Vlček, Matějka a. j.). Naše vojenská pošta se tak osvědčila, že jí používali i spojenci. Naše tehdejší výplatní známky mají nyní velkou cenu. Naše vedení poslalo do Japonska, na Koreu i do Číny několik studijních vědeckých výprav a obchodních zástupců. Japonsko nám dodá zbraně (ruské zbraně odevzdáme národní armádě) a v jap. dílnách šijí už pro nás nové uniformy. Potravin a léků máme, díky Kanadě a Americe, hojně.

Nyní, kdy na trati zavládl klid a pořádek, jezdí opět hojněji osobní vlaky a je to vždy příjemná změna, když za dne na chvíli zastaví tu vlak a v oknech nebo na plošinách objeví se některá „báryšna“ se zálibou si nás prohlížející nebo roztomile naivně se doptávající, není-li tu její Josef nebo Franc.

Metlou kraje jsou kromě komárů hejna mušek. Jsou všude, jsou jich miliony a vnikají dechem i větrem do očí, nosu a uší. Dostali jsme na ochranu síťky, které nosíme přes hlavu.¹

¹ NOVÁK, František: *Předával jsem carský poklad. Deník legionáře Františka Nováka.* ČsOL 2012, s. 160–161.

Českoslovenští krajané ve Francii

V době před první světovou válkou existovala ve Francii česká krajanská kolonie sdružující asi 10 000 Čechů. Nejvýznamnější krajanská kolonie byla v Paříži, kde se prosadily především spolky jako tělovýchovně zaměřený **Sokol** nebo vzdělávací spolek **Rovnost**.¹

Oba zmiňované spolky na sebe upozornily v předvečer válečného konfliktu, když v Paříži zorganizovaly **demonstraci**, na které Češi i Slováci provolávali slávu Srbsku a Francii. Demonstranti nakonec skončili před budovou rakouského velvyslanectví, kde po volání „*pryč s Rakouskem*“ zapálili rakousko-uherskou vlajku. Akce československých krajanů vzbudila ve Francii velký zájem, protože samotní Francouzi podobnou akci nedokázali tak rychle zorganizovat.²

Po vyhlášení francouzské všeobecné mobilizace dne 1. srpna 1914 začala **internace** všech německých a rakousko-uherských státních příslušníků. Krajanské spolky Sokol a Rovnost však po jednání s francouzskou vládou zajistily možnost vstupu Čechů a Slováků do **Cizinecké legie**.³

Vznik roty Nazdar

Díky veřejným sokolským cvičením přitahovala česká rota v Cizinecké legii nemalou pozornost. Právě společná cvičení, sborový zpěv a české pozdravy vedly k získání názvu **rota Nazdar**. Po ukončení výcviku složila rota 12. října 1914 slavnostní přísahu a obdržela prapor z červeného hedvábí s vyšitým bílým českým lvem. Následně odjela na frontu.⁴

K největšímu bojovému vystoupení roty Nazdar došlo v roce 1915 v **bitvě u Arrasu**. Rota Nazdar zde byla nasazena do první linie a 9. května se proslavila při dobývání **kóty 140**. Během útoku však padlo 42 českých dobrovolníků, včetně praporečníka Karla Bezdíčka, se kterým byl ztracen i rotní prapor. Po zotavení byli zbylí legionáři nasazeni 16. června do útoku u vesnice Souchez, po němž z 250 původních dobrovolníků zůstalo pouhých 100. Rota Nazdar přestala prakticky existovat.⁵

Dne 3. června 1915 bylo tzv. Bérengerovým zákonem zakázáno přijímat do francouzských jednotek příslušníky států vedoucích válku s Francií, což zabránilo doplňování i vzniku nových československých jednotek na území Francie.⁶

Vznik československých legií ve Francii

Československé legie ve Francii vděčily za svůj vznik především **Milanu Rastislavu Štefánikovi**, mladému slovenskému letci, dekorovanému francouzským Válečným křížem za statečnost. Právě on vznikající československé politické reprezentaci pomohl navázat kontakt s francouzskou vládou a vedením armády.⁷

Díky vojenské činnosti ve francouzském letectvu a podílu na operacích probíhajících na území

Srbska mohl Milan Rastislav Štefánik oslovit zajaté rakousko-uherské vojáky čs. původu a agitovat u nich pro boj na straně Dohody. Po úspěšných jednáních s dohodovými mocnostmi začal přesun československých dobrovolníků na bojiště západní fronty.⁸

V **prosinci roku 1917** podepsal francouzský prezident R. Poincaré **dekret francouzské vlády o zřízení autonomní čs. armády**, která po vojenské linii podléhala francouzské armádě, po politické ale **Československé národní radě v Paříži**, která měla pobočky v Rusku, Itálii, Velké Británii, Švýcarsku i v USA. Předsedou této rady byl **Tomáš Garrigue Masaryk**, místopředsedou **Milan Rastislav Štefánik**, post tajemníka zastával **Edvard Beneš**.⁹

Do konce roku 1917 se ve Francii podařilo soustředit téměř 10 000 dobrovolníků, 1 700 z nich přijelo od čs. jednotek v Rusku, asi 800 ze zajateckých táborů v Rumunsku, 850 z Itálie a celé 4 000 ze srbského zajetí. Z USA postupně přijelo na 2 500 krajanů. Národní rada ve stejné době vyhlásila **mobilizaci** všech československých krajanů ve Francii, takových však bylo pouhých 50.

V Cognacu tak mohl být 19. ledna 1918 založen **21. československý střelecký pluk**¹⁰ a v nedalekém Jarnacu v květnu 1918 **22. československý střelecký pluk**.

¹⁻³ Jiří FILIP, *Rota „Nazdar“: Ve jménu volnosti, rovnosti a bratrství!*, Legionářský směr 3, Praha 2014, s. 14.

⁴ Milan MOJŽÍŠ, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 132.

⁵ Zdeněk ŠPITÁLNÍK, *Střípky od Arrasu*, Legionářský směr 1, Praha 2015, s. 21.

⁶⁻⁸ Milan MOJŽÍŠ, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 138.

⁹ Tomáš JAKL, *Československé legie ve Francii 1914–1918 a Československá obec legionářská*, Praha 2013.

¹⁰ Milan MOJŽÍŠ, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 154.

Poté byla z obou československých pluků vytvořena **Československá střelecká brigáda**.¹¹ Dobrovolníci nejprve procházeli výcvikem, učili se organizaci francouzské armády a francouzsky. Následně se oba pluky přesunuly do lotrinského městečka Darney nedaleko fronty. Zde byl celý proces formování dokončen **30. června 1918** slavností přísahou před francouzským prezidentem Raymondem Poincaré, tajemníkem ČsNR v Paříži Edvardem Benešem a řadou dalších významných hostů. Součástí ceremoniálu bylo i předání plukovního praporu. Poté byly oba pluky od srpna do září 1918 přesunuty na klidnější frontu do Alsaska a Champagně k získání bojových zkušeností. Konaly zde zejména průzkum nepřátelských pozic, podařilo se jim získat také několik zajatců. Byly však částým cílem nepřátelských útoků, včetně plynových. Čs. jednotky zde utrpěly své první ztráty.

Následně se čs. brigáda přesunula k Remeši. V této oblasti totiž Dohoda zahájila 26. září 1918 tzv. mázko-argonnskou ofenzívu, přičemž hlavní tíhu útoku nesly jednotky Amerického expedičního sboru, které podporovaly další spojenecké útvary, včetně francouzské 4. armády, jejíž součástí byly čs. pluky. Cílem ofenzívy bylo prolomit Hindenburgovu linii a vyčistit Argonský les.

Čs. jednotky se podílely na druhé fázi ofenzívy, která v jejich úseku začala 18. října mohutnou dělostřeleckou přípravou. O dva dny později přebral 21. čs. střelecký pluk od Francouzů postavení ve vesnici Terron-sur-Aisne. Hned následujícího dne se však stal cílem silného protiútoků Němců. I. a II. prapor se zde úspěšně bránily až do 30. října, kdy byly vystřídány, III. prapor držel pozice u vesnice Vandy. 22. čs. střelecký pluk bojoval u vesnice Chestres. Zde se v zákopech vojáci dozvěděli o vzniku Československa. Na konci října byla celá brigáda stažena do týlu k odpočinku. Za úspěšné bojové nasazení zaplatili Čechoslováci ztrátou 252 mrtvých a nezvěstných a téměř 900 raněných. V zázemí se měli přeskupit k dalšímu bojovému nasazení, díky vyhlášení příměří 11. listopadu 1918 k tomu již však nedošlo. Od 19. prosince 1918 začal přesun československých jednotek přes Itálii do Československa, kde na legionáře čekalo vřelé přijetí, ale také nové bojové nasazení na Těšínsku a Slovensku.¹³

Neuvěřitelná míra československého vlastenectví i obětavosti a odvahy čs. legonářů zajistila politickou podporu francouzské vlády, která vedoucím představitelům Československé národní rady v Paříži umožnila rozvíjení dalších plánů vedoucích ke vzniku samostatného československého státu.¹²

Výstroj československých legionářů ve Francii

Českoslovenští dobrovolníci v Cizinecké legii, konkrétně v rotě Nazdar, nosili stejnokroje francouzské armády. Pokrývku hlavy tvořila **képi** ozdobená symbolem Cizinecké legie (hořící granát). Přes tradiční **modrý stejnokroj** se nosil **dvouřadý plášť** stejné barvy. Nejtypičtější součástí výstroje příslušníka roty Nazdar byly **červené kalhoty**, jimiž se Cizinecká legie odlišovala od ostatních francouzských jednotek.¹⁴

Dobrovolníci čs. brigády ve Francii využívali standardní francouzskou výstroj, přesto se lišili nošením francouzského **tmavě modrého baretu** se sdruženým znakem odboje. Zásadní byly také iniciály ČS našité na náramenících.¹⁵

Nejpoužívanější zbraní čs. legionářů bojujících ve Francii byla opakovací puška Lebel Mle 1886 M93 ráže 8 mm se zásobníkem na osm nábojů.¹⁶

¹¹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 160–172.

¹² MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 160.

¹³ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 178.

¹⁴ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 186–187.

¹⁵ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 188–189.

¹⁶ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 187

Vzpomínka Ladislava Preiningera, vojáka roty Nazdar, na první nasazení na frontě v roce 1915:

Musím se zmínit o smrti mého dobrého kamaráda z Anglie, přítele Frice. Mladý hoch 19letý odejel z domova na zkušenou a uchýlil se do Anglie. Při vypuknutí války se dal angažovat a přijel za námi na frontu. Byl milé povahy a stal se mi brzo, bohužel jen na krátkou dobu, oddaným přítelem. Byli jsme ve stejné escouadě, spali jsme vždy ve stejné díře, jedli jsme spolu, zkrátka byli jsme nerozluční.

Jednoho večera escouada naše dostala za úkol donést ke konstrukci úkrytů potřebný materiál do první linie. Pozoruhodné bylo, že již od časného jitra pozoroval jsem na příteli zvláštní neklid. Práce byla rozdělena na třikrát, ale následkem netečnosti jednoho z nás byli jsme nuceni jít ještě po čtvrté, a právě při této poslední cestě stalo se neštěstí. Za první linií zákopů se nalézala silnice a my jsme si chtěli nadejít a již jsme byli kulkám uvyklí, vylezli jsme vždy ze zákopů a šli jsme po silnici. Silnice ta před skladištěm materiálu probíhala malým lesíkem a Němci tušíce, že se za ním něco skrývá, stále měli nařve své pušky zamířené. Šli

jsme, bavíce se mezi sebou, já na kraji nejbliže k nepříteli, napravo asi půl kroku přede mnou Fric a vedle něho na druhé straně br. Chrza se Siebertem, oba též dnes mrtvi, ale v jiném kraji, o čemž později. Když jsme byli v nejlepším, zahvízdne kulka těsně okolo mne a zaryje se tak, jakoby pleskla do prkna, do mého souseda. Nebohý zasténal, chytil se za boky a jen tak tak, že jsme měli čas jej zachytit. Odnegli jsme ho co nejrychleji na obvažště, svlékli a položili na operační stůl. Fric byl však již v agonii. Lékař kázal nám vzdáliti se. Šli jsme, avšak mně a Chrzovi, jeho nejvěrnějším to nedalo, sebrali jsme jeho věci a přes zákaz lékařův jsme se vrátili. Hoch náš po injekcích přišel jakž takž k vědomí, ale všechna pomoc byla marná, neboť kulka projela střevy a rozryla je. Zpočátku mluvil v deliriu a pak rozumně a volal nás jmény. Přiblížili jsme se k němu a utěšovali jej, jak mohli, ač jsme se lítostí sami sotva drželi. Sténal a ujišťoval se, že hned jak přijde do nemocnice, že nezapomene, volal doktora na operaci a matku. Půl hodiny po zranění ale přestával již mluvit a upadal v bezvědomí. Bylo slyšet jen slabé bezmocné sténání, které se ztišilo jakoby v klidný spánek. Byla mu dána ještě jedna nějaká injekce, ulehčení bolesti. Vtom se počal výraz jeho obli-

čeje měniti, raněný otevřel oči, podal nám ruce, plakal a volal nás jmény, prosil nás, abychom ho neopouštěli, že bez nás nemůže být, abychom mu ulehčili. Bolest byla, podle všeho čím dál krutější, neboť ruka jeho svírala moji tak křečovitě, div že jsem nevzkřikl. Lékař dal znamení, že má ještě 5 minut k žití. Oči jeho se počaly obracet v sloup. Ústa se pootvřela, lapal dech a vyrazil ze sebe naše jména, díky, maminko má, odpusť mi, maminko, maminko! A skonal, svíraje stále ještě naše ruce. Ani jsem nezapozoroval, jak lékař nám dává najevo, že naše přítomnost je zbytečná. Vstal jsem, odkryl hlavu a přiznám se, že jsem plakal. Neměl jsem ani té síly, čehož podnes lituji, zatlačit mu oči. Odnegli jsme jeho mrtvolu na vzduch a připravili místo jiným. (U Marquises 15. 3. 1915). Ten den si vyžádal více obětí než jindy. Jen v našem bataillonu bylo 6 zabitých a asi 5 raněných. Druhý den jsme pochovali našeho přítele a pečlivě vyzdobili jeho hrob. Neměl štěstí – pobyl na bojišti asi 30 dní, ale padl hrdinně, tak jak se na Čecha sluší. Slíbil jsem jeho památce, že po válce vyřídím jeho matce poslední vzkaz jejího syna. (V roce 1919 po návratu do osvobozené vlasti bylo mou první starostí slíbu tomu dostátí.)¹

¹ PREININGER, Ladislav: *Přísaha. Deník legionáře Ladislava Preiningera. Epocha a ČsOL*, Praha 2016, s. 86-87.

Vzpomínka Josefa Laciny, vojáka 21. čs. střeleckého pluku na bitvu u Terronu:

Bylo to bolestné pro ně – od včerejšího dne drželi pahorek těžce vydobytý a ještě ani své kamarády nepochovali a již museli před prudkou palbou a masou Bavoráků ustupovat. A drželi se ti vousáči dobře, neradi opouštěli pozice, které jednou dostali do své moci, ale přesila je přesila. Jak se těm zmořeným vojákům zaleskly oči, když v okamžiku, co naši dorazili do jejich řad, rozlehlo se hromové: „Dopředu, kluci! Na ně! Hurá, hurá!“ Vtom se rozřehtaly strojní pušky ještě zběsileji, ale nic to Němcům nepomohlo, z pahorků zpět museli ustoupiti.

Městečko Terron měli sice obsazeno Němci, ale naše dělostřelecké bořilo dům za domem. Strojní pušky byly dobře upevněny, ranění naši i němečtí byli odvedeni a odneseni na obvažiště, jen mrtvolky zůstaly na bojišti a jejich pochování se oddálilo na dobu pozdější, až bude trochu klidněji. Němci ze vzteku, že přece museli

opustit těžce dobyté pozice, spustili zase děsnou palbu, jako by chtěli vše, co jest živého na naší straně usmrtiti. A v této děsné palbě jsme ztratili několik našich hochů. I Lojza Němec v noci byl raněn střepinou granátu do hlavy a ještě tu noc odlezl ze zákopu dozadu. Řady naše řídly, terén kolem zákopů se měnil v děsnou poušť a dělostřelecký pozorovatel bez přestání křičel do telefonu, aby v této děsné palbě ještě rychleji pokračovali.

A věru hrozný byl pohled kolem, neb den pochované mrtvolky byly hroznými výbuchy granátů vyhazovány do povětří a již černající těla jejich byla roztrhána a rozmetána kolem místa, kde byla pochována.

V Terronu se však Němci dlouho neudrželi. Po děsné dělostřelecké palbě vtrhli naši společně s Francouzi do hořícího a pobořeného města a houževnatě se bránící Němce vyhnali. Leč nesmířili se jen tak Němci s touto porážkou a podnikali nové zoufalé útoky, aby Terron opět dostali zpět do své moci. Tu však hoši bojovali

s takovým zápalem, že každý německý nápor odrazili a nevydali ani metr dobytého území zpět. Celý kraj kolem Terronu byl zahalen kouřem, který se podobal černému závoji, a zdálo se, jak by celý kraj se oděl do smutku. Druhý den nás potkalo velké neštěstí, padl nám náš rotný Martínek. Byl zabit střepinou granátu v noci a my jsme se tuto smutnou zprávu dověděli až ráno. „Zabili nám velitele,“ neslo se zákopem od jednoho k druhému. Každý jak zvěděl tuto zprávu, utichl, jen děla hřmí, jako by chtěla říci: ještě není válka skončena, ještě bude takovýchto obětí více.

Náš rotný bojoval jako dobrovelec již v srbské armádě u Dobrudže a Soluně, pro svoji smrt přišel si sem do francouzské Champagně. A snad on to i cítil, že se odtud nevrátí, byl poslední čas jakýsi nespůj, neklidný a téměř nervózní. Pochovali ho hoši jako jiného, děla mu hřměla pohřební píseň. Pochovávali jej na malém svahu nad vesničkou Vrizy. Náramek, na kterém bylo jeho jméno, mu sundali a položili na hrob, přikryli helmou, kterou nosíval.¹

¹ LACINA, Josef, *V kole vojny. Vzpomínky legionáře Josefa Laciny*, Epocha a ČsOL, Praha 2017, s. 331-333.

Vstup Itálie do války

V době před vypuknutím světové války stála Itálie na straně Německa a Rakouska-Uherska (byla součástí tzv. **Trojspolku**). Toto spojení ale bylo výhodné především pro Rakousko-Uhersko, které se již nemuselo obávat o bezpečnost své jižní hranice. Nálady a názory italské společnosti se ale velmi různily, a proto i spojení s rakouským sousedem bylo neustále probíranou otázkou.¹

Po vypuknutí války mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem bylo po Itálii požadováno, aby splnila své závazky a zapojila se do bojů na straně svých spojenců. Trojspolková smlouva však měla **charakter obranný** (nikoliv útočný) a od Itálie tedy nemohla být požadována podpora útočných akcí proti balkánským státům. Itálie chtěla zůstat mimo válečný konflikt, a proto již na začátku války vyhlásila **neutralitu**.²

Od vyhlášení neutrality byla italská diplomacie pod neustálým tlakem obou válčících stran, které jí nabízely nejrůznější **územní zisky**, pokud se ve válce přidá na jejich stranu. Křehkou italskou neutralitu nakonec zničil vstup Turecka do války. **Turecko** bojovalo na straně Německa a Rakouska-Uherska a toužilo po obsazení Albánie, což bylo zcela v rozporu se zájmy Itálie. Ta proto **v květnu 1915** vstoupila do války na straně **Dohody**.³

Počátky zahraničního odboje v Itálii

Vznik československého odboje v Itálii je obvykle vnímán jako nejsložitější. Na italském území žilo velmi málo Čechů a Slováků, které nespojovala **žádná spolková činnost**. Situaci zhoršo-

val také fakt, že si italská vláda nepřála rozpad Rakouska-Uherska, protože se **obávala vlivu panslavismu** na jihoslovenské národy. Již po vstupu do války nechala italská vláda internovat rakousko-uherské občany.⁴

Na národní cíle Čechoslováků v Itálii poprvé upozornil **Milan Rastislav Štefánik**, který se určitou dobu léčil v Římě. Ve stejné době již po celé Itálii vznikaly zajatecké tábory plné rakousko-uherských vojáků. Zajatí Češi a Slováci se ale dlouho nemohli hlásit do dohodových armád, protože vedení táborů bylo svěřeno nejvyšším císařským důstojníkům se zcela opačným smýšlením.⁵

Československý dobrovolnický sbor

Snažení **Milana Rastislava Štefánika** bylo nakonec korunováno úspěchem, neboť italská vláda koncem roku 1916 odsouhlasila **vznik samostatných českých zajateckých táborů** – první krok ke vzniku legií. Již **v lednu 1917** vznikl **Český dobrovolnický sbor**, do jehož čela byl zvolen **Jan Čapek**. Činnost sboru byla zpočátku především propagační, protože členové předváděli sokolská cvičení, divadlo, pořádali výstavy obrazů a tiskli i vlastní **časopis „V Boji!“**.⁶

První jednotky sestavené z československých dobrovolníků byly oddíly **rozvědčků**, které vznikly při štábech některých armád. Od března 1918 probíhal masový nábor. Vlivem činnosti dobrovolníků významně vzrostl počet dezertérů, díky kterým italská armáda získávala řadu hodnotných informací o postupu a množství nepřátel.⁷ Českoslovenští dobrovolníci byli nasazeni i při vytváření **pracovních oddílů** pomáhajících s budováním italské obrany.⁸

Československé vojsko v Itálii

Československé snažení vyvrcholilo **21. dubna 1918**, kdy italská vláda podepsala **Smlouvu o zřízení samostatné československé armády v Itálii** a jako první také uznala Československou národní radu v Paříži jako vládu budoucího československého státu.⁹

Po vzniku italských legií následovalo přeškolení československých dobrovolníků na italské zbraně. Ještě před dokončením zmiňovaného výcviku byli legionáři odesláni bránit italské pozice **na řece Piavě**. V průběhu uvedených bojů došlo k zajištění několika legionářů, kteří byli posléze rakousko-uherskou armádou **popraveni** jako vlastizrádci. Navzdory těžkým ztrátám byli českosloven-

¹⁻³ FILIP, Jiří, *Vstup Itálie do první světové války*, Legionářský směr 1, Praha 2015, s. 22.

^{4,5} MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 236.

⁶ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 242.

⁷ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 252.

⁸ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 258.

⁹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 262.

ští legionáři vysoce oceňováni italským tiskem a obdrželi řadu vyznamenání.¹⁰

Dalším významným úkolem našich legií byla obrana výběžku **Doss Alto**, strategického bodu uprostřed frontové linie, dne **21. září 1918**. Navzdory snahám rakousko-uherské armády Čechoslováci za cenu 7 padlých, 31 raněných a 4 zajatých a později popravených pozici udrželi, čímž si opět získali uznání italské vlády i široké veřejnosti.¹¹

V říjnu 1918 byly československé jednotky postupně stahovány z fronty a připravovány na plánovanou ofenzívu. **4. listopadu v Itálii skončila válka**, a proto byly československé dobrovol-

nické jednotky transformovány na **Československý armádní sbor**. Od poloviny prosince probíhal postupný přesun jednotek do vlasti, kde se italští legionáři zapojili do bojů o **Těšínsko a Slovensko**.¹²

V čs. legiích v Itálii sloužilo 20 000 mužů, z nichž 523 padlo nebo zemřelo, 47 bylo popraveno a 55 zůstalo nezvěstných. Většina z nich byla pravděpodobně popravena.

Výstroj čs. legionářů v Itálii

Čs. legionáři bojující v Itálii se z hlediska výstroje neodlišovali od italských vojáků. Stejně jako Italové, tak i čs. legionáři nosili **stejnokroje šedozelené barvy**,

kteří, v případě legionářů, zdobily bílo-červené výložky a iniciály ČS.¹³

Jako pokrývka hlavy sloužil **klobouk elitních italských horských jednotek „Alpini“**, který čs. legionáři zdobili orlím či sokolím perem. Praktickým doplňkem byla **italská pelerína** (kabátek), která legionáře chránila před nepříznivým počasím.¹⁴

Hojně užívanou zbraní italských legionářů byla standardní opakovací puška Mannlicher-Carcano M1891 ráže 6,5 mm se zásobníkem na šest nábojů.¹⁵

¹⁰ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 268.

¹¹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 272.

¹² MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 278.

^{13–15} MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 288–289.

Vzpomínka Josefa Dudka, vojáka 34. střeleckého pluku, na období po bitvě o Doss Alto:

26. září. Na louce u Rivy se ráno objevila bílá šibenice. Něco se tam děje. Dalekohledem lze rozeznat, že tam někoho popravují. To jistě Rakousko v posledním záchvěvu své zuřivosti se mstí, a snad na některém z našich bratří z Doss Alta! Kéž bychom se mohli vrhnout na ty nestvůry! Což se nedá nic dělat?! Davy lidu přihlížejí exekuci. I dámy s červenými slunečníky jsou mezi zvědavci. Odpověď se dostavila: Všechny baterie našeho úseku se probudily, z Rivy se zvedají sloupy prachu a dýmu, k nebi šlehají plameny a směrem k Arcu prchají zástupy lidu. To „táta“ Graziani promluvil, neohlížeje se na to, že Riva je město italské, jež až dosud bylo šetřeno. Teď tam trpí s vinnými i nevinnými. Popravený však se na šibenici kymácí dál.

28. září. Od útoku na Doss Alto panuje v zákopech jakási nervozita. Dělostřelba je živější, a zvláště plynové granáty jsou časté, takže masky téměř neodkládáme. A přece mě zastihl yperitový granát v bezprostřední

blízkosti. Masku mám, ale hledím se dostat z dosahu. Doufám, že nejsem zasažen. To bych nerad. Služba u kulometů je úzkostlivě svědomitá. A přece jsme byli večer překvapeni. K 11. hodině se najednou nad kavernou br. por. Rameše, takto velmi nervózního vojáka, objevila raketa, signál pro uzavírající palbu dělostřeleckou. Vzápětí sneslo se právě hromobití před naše dráty, naši chlapi také spustili pekelnou palbu a br. por. Bakule tam posílal své „stokes“, t.j. miny. Dalo to hezkou práci, než jsme zjistili, že nejsme napařeni, a než jsme frontu uklidnili. Poplach se objevil jako lichý. Přední hlídka totiž zpozorovala několik plížících se rakouských vojáků směrem k našim překážkám. Útočného úmyslu však sotva měli.

Teprve následujícího dne se věc vysvětlila. Před našimi dráty se objevil nepřátelský voják a polsky prosil o vpuštění. Včera zpozorovaná hlídka byli uprchlíci z rakouské armády. Byli však v divoké přestřelce pobiti, jen tento vyděšený mladík zůstal a přihlásil se, neboť zpět již nemohl. Jak byl vyhladovělý!

Již 3 dni bloudili ti nešťastníci před našimi dráty. Zachráněný vypravuje o velké nespokojenosti rakouských vojáků. Když už i polští vojáci utíkají, musí to být pravda.

30. září. Připravujeme se na výměnu. Celá ta doba našeho pobytu zde minula celkem klidně. Rota je slabší o 3 muže: br. Merinský padl a 2 bratři byli zraněni. Br. Krejčí se vrátil z Říma a vypravuje, co viděl a zažil. Vypráví např., že anglický důstojník potkal našeho bratra rekonvalescenta, který jej zdravil. Angličan však jej zastavuje, sám se vrací asi 3 kroky zpět a sám jej zdraví „vpravo hled!“ Takovou poctu prý si zaslouží každý československý voják, praví. Hoši jsou právem hrdí na dobré jméno Čechoslováků a slibují, že toho zůstanou hodni. Po celou dobu v zákopech konali službu svědomitě, s nadšením, bez bázně, třebaš dole pod námi u Rivy stojí bílá šibenice, která nejen že neodstrašuje, ale ještě utvrzuje ve vytrvalosti a odhodlanosti k boji až do úplného vítězství.

Před válkou žilo na území Srbska kromě jiných národností také množství Čechů. Někteří z těchto krajanů po vypuknutí války vstoupili do srbské armády a dobrovolných oddílů a zúčastnili se bojů s postupující rakousko-uherskou armádou. V létě 1915 vstoupily desítky čs. zajatců do srbského **1. dobrovolnického pluku**, ale další pokusy o vytvoření samostatných jednotek zmařila velká nepřátelská ofenzíva ze začátku října 1915, po které následoval ústup celé srbské armády přes albánské hory k Jaderskému moři. Během této **Srbské Golgoty** zahynulo přes 250 tisíc lidí, mezi nimi asi 20 tisíc zajatců z českých zemí. Přeživší byli odvezeni na italský ostrov **Asinara**, kde panovaly kruté podmínky a tisíce z nich zde přišlo před přesunem do Francie v létě 1916 o život. **Čs. zajatci se následně stali základem čs. legií ve Francii a Itálii.**

Zatímco se zbytky srbské armády stažené po ústupu přes Albánii reorganizovaly na ostrově Korfu a v Tunisku, rodilo se nové srbské vojsko na území Ruska. Od jara 1915 se v Oděse z rakousko-uherských zajatců jihoslovan-ského původu formoval **Srbský dobrovolnický sbor v Rusku**. Od počátku roku 1916 zde postupně vznikaly tři peší pluky,

sloučené do **1. srbské dobrovolnické divize**. Vzhledem k tomu, že přijetí do tohoto sboru nebylo spojeno s tolika obtížemi jako v případě České družiny a důstojníci byli přijímáni v původních rakousko-uherských hodnostech, přihlásilo se do něj na 1 000 Čechů a Slováků, především důstojníků. Divize se v září a říjnu 1916 podílela na bojích s Bulhary a Němci v rumunské Dobrudži. Pod jejich náporem se ale nakonec musela evakuovat. V těchto bojích padlo asi 60 Čechoslováků.

V té době se začala v Oděse organizovat **2. srbská dobrovolnická divize**, u které bylo i mnoho Čechů. Mužstvo bylo ale násilně verbováno v zajateckých táborech, a proto mnoho Čechů divizi opustilo a přešlo k čs. vojsku v ruské armádě. Zbylí byli přesunuti na tzv. Soluňskou frontu v Řecku, kde reformovaná srbská armáda bojovala od září 1916. Na přelomu let 1917 a 1918 projevila většina čs. dobrovolníků přání k odjezdu k čs. jednotkám ve Francii, čemuž bylo vyhověno. Na konečném osvobození Srbska v listopadu 1918 se tak z původních asi 1 400 dobrovolníků podíleli jen zbylí jednotlivci.¹

Čechoslováci v průběhu 1. světové války vstupovali také do jednotek Britského impéria.

Již v srpnu 1914 v rámci krajan-ských spolků vytvořili **Českou legii pro službu v Britské armádě**. Britové čs. dobrovolníky zprvu odmítli, část z nich proto vstoupila do francouzské Cizinecké legie. Nábor byl umožněn až v roce 1916 a do konce války do Britské armády vstoupilo 308 mužů, 15 z nich padlo. Řada Čechů a Slováků žijících v té době v neutrálních Spojených státech amerických vstoupila do Kanadské armády, kde byli soustředěni v **223. kanadském zámořském praporu**. Rozptýleno do nejrůznějších pluků Britské a Kanadské armády sloužilo 816 krajanů. **Jednotlivci sloužili též v Australské a Jihoafrické armádě.**²

Po vstupu USA do války byl povolen nábor dobrovolníků do čs. legií ve Francii, ale jen mezi usedlíky, kteří nepodléhali americké branné povinnosti. Celkem se ve 22 výpravách přepravilo z USA do Francie přes 2 500 dobrovolníků, z toho 1 065 Slováků. Další 30 218 Čechů a 12 186 Slováků s americkým občanstvím vstoupilo do americké armády. Přes 30 000 z nich bylo od října 1917 spolu s **Americkým expedičním sborem** převezeno do Francie, kde se v letech 1917 a 1918 aktivně účastnili těžkých bojů.³

¹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 194–226.

² MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 296–306.

³ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 334–342.

Vzpomínka Josefa Laciny, zajatce srbské armády, na Srbskou Golgotu:

Osel upadl. Zarostlý Srb dříve bezstarostně kráčejí před ním a kouřící z primitivní lulky se zastavil a počal zvíře pobízeti, by vstalo a šlo dále. Hlouček lidí kolem osla se shlukl a jen a jen se na něj vrhnout a rváti z něho drobek masa, které na něm ještě bylo. Zvíře obracelo prosebně oči z jednoho na druhého o smilování a snad prosilo o trochu oddechu. Srb chvíli postál a potom ho prutem pobízel, aby vstal.

Několik se nás našlo, že jsme zvířeti nadlehčili těžká zavazadla, oslík se postavil na nohy a karavana se hnula zase pomalu kupředu. Kolem zvířete jak vrány se kupili hladovci nedočkavě čekající, až zvíře opět klesne a pojde.

Oslík těžce oddechoval, zůstával stát, velkou svoji hlavu skláněl k zemi a lízal sníh. Mnohý si našel již místo na zvířeti, kde bude řezat maso, až bude oslík dodělávat. A ten, jako by to tušil, že nastává jeho zánik, otáčel bázlivě své oči na kolem stojící. „No, jak on už dlouho nebude šmaděrovat,“ těšili se mezi sebou kolem se tlačící vychrtlí hladoví lidé s noži připravenými a pozorovali každý jeho krok. Srb také již tušil, že

zvíře dlouho nesnese namáhavou cestu, a proto odvázal ze zvířete jeden velký ranec a nesl ho sám.

Vítr ječel stále svoji baladu této prokleté země a smýkal se shrbenými postavami nemocných sotva se plížících.

Osel znovu klesl a tím také nastal konec jeho života. Srb k němu rychle skočil, odvázal z něho velké rance a nyní nastal boj na život a smrt. Zvíře mlátilo kolem sebe nohama a my jsme z něho, ještě dodělávajícího, rvali kusy masa. Jaké to bylo divadlo. Jak tak může nejdokonalejší tvor na světě – člověk – tak zpustnouti. Zvíře sebou mlátilo na zemi a hladový lid jak hyeny rval se, mlátil a mezi sebou se bodal noži. Místo, kde oslík klesl, naskytlo hrozný obraz. Kosti rozmetané kolem do kola. Kolem nich se mlátili rozzuřené lidské šelmy pahýly zkrvavenými přes hlavu, jen aby uchránili kus toho žvance. Sníh kolem do kola byl potřísněn krví a válely se zde orvané kosti.

My jsme v té rvačce také urvali kus masa, ale Halík měl největší. Co to však bylo platné, že máme maso, když nebylo ohně, kde bychom si ho uvařili. Maso, jež mělo spíše vzhled nějaké špinavé zkrvavené hmoty, jsme schovali do rance s domněnkou, že se najde příhodná chvíle, kdy si ho uvaříme.

Našli se lidé tak hladoví, že rvali syrové maso jak chléb a vskutku jak dravé šelmy pochutnávali si na teplém ještě mase, z kterého ještě kapala krev.

Hrůza! Hrůza se podívati kolem, jaké příšerné věci se zde, v této bílé poušti odehrávaly. A kdy bude našim útrapám konec, nikdo nevěděl. A za jak dlouho se toužebně očekávané moře objeví, také žádný neznal. Jeden druhého těšil, zítra tam dojdeme, zítra budeme již státi na břehu. Ale těch dnů uteklo mnoho a my plahočíme se dále a stále bez cíle, vysílení a hladoví. Ohromné rokle se střídaly s ohromnými ledovými hrady a nekonečnými zasněženými pláněmi.

Nespali jsme již několik dní z obavy, abychom někde nezmrzli, a ani trochu delší odpočinek jsme si nedopřáli. Tělo znavené a hladové se třáslo slabostí a v duši se odehrávalo tolik bolu. A věru jest člověk pevnější než dobytče a jeho tělo vydrží více útrap než zvíře.

Sypký sníh hnán prudkým větrem šlehal stále stejným nelítostným chladem a odvál z našich duší všechn cit, co v nás ještě zbyl. Byla z nás zvěř...¹

¹ LACINA, Josef, *V kole vojny. Vzpomínky legionáře Josefa Laciny*, Epocha a ČsOL, Praha 2017, s. 171-172.

Vzpomínky Jiřího Čermáka, důstojníka 1. srbské dobrovolnické divize, na boje v Dobrudži:

Vesnice Kuru-nasredin leží v hlubokém úvalu a vybíhá svými domky až vysoko do strmých úbočí, jimiž široká pláň spadá do úvalu. Nad vsí, při kraji úvalu prostírá se nevelký lesík; boj rozehrává se na východním okraji vesnice a naše části zuřivým útokem k jihu přecházejí zvolna přes úval na protější jeho břeh. Za lesíkem stojí ještě část povozek, které se nedostaly pod nepřátelský obšťřel. Svě dvě povozky s rezervními kulomety objevil jsem v polích dále na sever. Poněvadž ostatní trén ujel ještě dále a zatím v boji nám ho

právě není třeba, spokojil jsem se s těmito dvěma, obrátil je k jihu a vedl zase – ovšem opatrně mezi kukuřičnými poli – ke vsi Kuru-nasredinu. Za lesem u vsi zřízeno již obvaziště.

Raněných je mnoho; raněn mezi prvními brigadýr-plukovník Stan-kovič, raněn velitel našeho kulometného oddělení, kapitán Jankovič (dvěma ranami do prsou; prý byl již za balkánské a světové války raněn as devětkrát!). Na obvazišti potkávám svého Kneževice; jako střelmistr 5. čety raněn do tváře a do prsou; přes to je docela veselé nálady a tvrdí, že útok jde nádherně a Bulhaři ustupují.¹

Zvěděv náhodou, že došel balík polní pošty za námi, vydal jsem

se na výzvědy k různým štábům a také jsem šťastně kupu nově došlých dopisů a lístků zastihl u štábu druhé brigády. Hledal jsem své dopisy, ale jako z učarování stále se mi pletly pod ruku lístky z domova, poslané do ruského zajateckého tábora a odtud do pole za srbskou divisi, adresované Ždimerovi, kterému jsem byl včera na pohřbu. A doma ani netuší – a kdy zvědí? Což možno poslati domů, do Čech, Rakouskem zotročených, zprávu, že jejich drahý padl jako hrdina v svátém boji za svobodu utlačených národů, za lepší budoucnost naší vlasti? Že je z těch, kdo krví zpečetili ideu slovanské vzájemnosti?²

¹ ČERMÁK, Jiří: *Věrnost za věrnost*, Praha 1921. s. 18.

² ČERMÁK, Jiří: *Věrnost za věrnost*, Praha 1921. s. 32.

Pro myšlenku společného státu byly získány slovenské krajanské spolky v USA, s nimiž byla 30. května 1918 uzavřena tzv. **Pittsburská dohoda**. Rozšíření československé zahraniční armády a především bojové úspěchy československých legií v Rusku vedly v létě 1918 k uznání Československé národní rady a československého národa za spojenecký. V Paříži 14. října 1918 zahájila svou činnost Prozatímní vláda česko-slovenská v čele s T. G. Masarykem. Následně vydala tzv. **Washingtonskou deklaraci**, ve které požadovala plnou samostatnost a vznik demokratické republiky. Její legitimitu záhy uznaly dohodové mocnosti. Domácí politická reprezentace se radikalizovala a 13. července 1918 vznikl Národní výbor československý v čele s K. Kramářem. Výbor navázal kontakt s ČsNR v Paříži, uznal její vůdčí roli a 28. října 1918 bylo v Ženevě zahájeno jednání o proklamaci československé státnosti.

V polovině října 1918 se rakouský **císař Karel I.** naposledy pokusil zachránit habsburskou monarchii její **federalizací**. Dohoda tento pokus neakceptovala, a tak 27. října 1918 císař přijal americké mírové podmínky. Tato informace byla v českých zemích zveřejněna **28. října 1918** ráno v tzv. **Andrássyho nótě**, kterou si mylně většina obyvatel vysvětlila jako konec války. Propukly spontánní protirakouské projevy, začaly se nosit bílo-červené stuhy, vyvěšovat prapory a byly

strhávány symboly monarchie. V Praze se okamžitě sešli nejvyšší členové předsednictva Národního výboru československého – **Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný, Antonín Švehla** a **Vavro Šrobár**, později označovaní jako „**muži 28. října**“. Hned ráno převzali kontrolu nad Válečným obilním ústavem, aby bylo zabráněno vývozu potravin, a následně zahájili přebírání správní moci jménem **Národního výboru**. V poledne na Staroměstském náměstí promluvil k tisícům lidí František Soukup a po zpěvu národní hymny „Kde domov můj?“ zorganizoval Jaroslav Rošický průvod na Žofín, kde se začalo organizovat vojsko rodícího se státu. Jeho velitelem se stal **předseda Sokola Josef Scheiner**. K ostraze významných bodů, úřadů a budov byla vytvářena Národní stráž s ústředním velením na Staroměstské radnici. V podvečer byl do Obecního domu svolán Národní výbor československý, aby na svém historickém zasedání vydal Zákon o zřízení samostatného československého státu a podřízení úřadů a státních ústavů Národnímu výboru. Po osmé hodině večerní odjeli J. Scheiner a Fr. Soukup ze Žofína na Zemské vojenské velení, kde se setkali s generálem Paulem von Kestrzankem a posádkovým velitelem Eduardem Zannantonim. Informovali je o vyhlášení samostatného čs. státu a došlo k dohodě o podřízení českých vojáků pod velení J. Scheinera, jenž byl jmenován nejvyšším správcem čs. vojsk. Následujícího dne převzal

Národní výbor pražské četnické velitelství, pražské policejní ředitelství, Pražský hrad a celou řadu dalších úřadů. Vojenská část Maffie neúnavně pracovala na zabezpečení nekrvavého průběhu převratu a na vyřazení Zemského vojenského velitelství v Praze, které stále ještě přijímalo rozkazy z Vídně.

Improvizované československé jednotky zahájily rychlé odzbrojování německých a maďarských vojáků. I když rakouský velitel v Praze generál Paul von Kestrzanek připravoval vojenské potlačení převratu, byl nakonec donucen kapitulovat a předat moc Národnímu výboru. Improvizované jednotky také pomáhaly udržovat pořádek v ulicích, aby nedocházelo k násilnostem, rabování a lynčování.

Po rozeslání zpráv o vyhlášení samostatnosti v Praze se ve dnech 29.–30. října konstituovala nová státní moc v Brně, Plzni, Ostravě, Hradci Králové, Pardubicích, Olomouci a v dalších místech obývaných českým obyvatelstvem. K zásadnímu svolání došlo 30. října 1918 v Turčianskom Sv. Matine, kde Slovenská národní rada přijala tzv. **Martinskou deklaraci**, potvrzující začlenění slovenského území do Československa. Americká národní rada uherských Rusínů 12. listopadu 1918 v Skrantonu v USA souhlasila s plánem připojení Podkarpatské Rusi k Československu.¹

¹ MOJŽÍŠ, Milan, *Československé legie 1914–1920: katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017, s. 392–398.

Vzpomínka Jaroslava Rošického, člena Národního výboru na vznik republiky:

Národní výbor se rozhodl proklamovati samostatný čsl. stát. Do kanceláře jsme přišli ke třetí hodině odpolední, dlouho jsme se však nezdrželi. Zanechal jsem tam vzkaz důstojníkům našeho sdružení a jsme spěchali ven, já na Staroměstské náměstí, které se již počínalo plnit tisíci lidu, neboť čtyři setniny maďarského pluku, které asi ve 3 hodiny odpoledne toto náměstí násilím vyklidily, byly na zakročení jednatele Národního výboru dra Frant. Soukupa u generála Zannantonioho poslány zpět do kasáren. Když pak dr. Soukup a poslanec Johanis promluvili s balkonu Staroměstské radnice, zapělo celé ohromné shromáždění lidu naši národní hymnu „Kde domov můj?“

Nyní nastal na Staroměstském náměstí rozchod. Postavil jsem se v čelo průvodu a dal povel k pochodu na Václavské náměstí. Nesčetné masy jásajícího lidu nemohlo Václavské náměstí pojmouti, požádal jsem tedy jednu hudbu, aby mi byla k dispozici, dal jsem se vyzvednouti na ramena několika vojáků a promluvil jsem k lidu. Potom jsem dal pokyn k pochodu k Národ-

nímu divadlu. Několik šikovných důstojníků jsem určil k tomu, aby všechny důstojníky a vojáky posílali do průvodu mnou vedeného, neboť se mi jednalo o to, shromáždit kolem sebe co nejrychleji vojsko a odvésti je NA ŽOFÍN, abychom provedli to, nač jsme se tak dlouho a tajně připravovali. Nyní se mělo ukázat, zdali naše přípravy byly dostatečné a vhodné a zdali stačíme na ohromný úkol, který jsme si předsevzali. Doposud vše dobře fungovalo. Za chvíli měl jsem kolem sebe celý štáb ordonancí, ochotných to vojáků, kteří s radostí a pýchou vykonávali všechny jim dané rozkazy a pokyny. Byli rychlí, pohybliví a po vykonání rozkazu se opět vrátili, ochotni přijmouti a provést další. Nepostupoval jsem s celým průvodem rychle, nebylo to ani možno uprostřed těch nepřehledných a vzrušených davů. Mou snahou bylo docílit, aby se v průvodu shromáždilo co nejvíce vojska, aby průvod tento byl nápadný a aby co nejdříve po celé vnitřní Praze vešlo ve známost, že naše vojsko shromáždí se směrem k Národnímu divadlu a k Žofínu.

Bylo asi 7 hodin večer, když dorazili jsme k Národnímu divadlu a tam přijal jsem první rozkaz dra Josefa Scheinera. Přinesl mi

jej jednoruční dobrovolník četař, JUDr. Fleischman, kterého dr. Scheiner poslal, aby mě vyhledal, jak správně předpokládal, směrem k Žofínu. Dr. Scheiner nařizoval: „Shromážděte co nejrychleji veškeré dosažitelné důstojnictvo a mužstvo na Žofíně. Přijedu tam v 8 hodin večer.“

Bylo ovšem snadno vyhověti. Dal jsem se vyzvednouti opět na ramena, zjednal jsem si trochu ticha a prohlásil, že velitelství všeho čsl. vojska ujímá se starosta České obce sokolské dr. Josef Scheiner, a že nařizuje, aby se všichni důstojníci a vojáci shromáždili na Žofíně. Požádal jsem, aby rozkaz byl dán voláním od muže k muži do všech ulic, nařídil hudbě zahrátí veselý sokolský pochod a hnuli jsme se na Žofín.

A zatím co na pražských ulicích rakouští císařští orlové byli snášeni s průčelí státních budov a házeni do Vltavy, německé nápisy mizely, lid jásal nad ukončením barbarské války a znovuvzkříšením samostatného státu čsl., všude se ozýval zpěv a radostně volání „Nazdar“, vše tonulo v opojení a burácelo nadšením – shromážděvalo se na Žofíně vojsko. Za hodinu byl ostrov přeplněn.¹

¹ ROŠICKÝ, Jaroslav: *Rakouský orel padá*, Nakladatelství Max Forejt, Praha 1933

Po skončení 1. světové války

Po skončení první světové války bylo třeba přepravit československé legionáře do osvobozené vlasti. **Jako první v prosinci 1918 dorazili příslušníci Čs. armádního sboru z Itálie.** Sbor byl velmi dobře vyzbrojen a vyzbrojen a jeho jednotky byly použity v bojích na **Těšínsku a Slovensku.** Kromě legionářského sboru dorazilo v roce 1919 z Itálie ještě **55 čs. domobraneckých praporů,** postavených ze zajatců, pocházejících z území již vniklého Československa. Z Francie dorazila počátkem roku 1919 **Čs. střelecká brigáda,** jejíž muži byli většinou zkušenými bojovníky ze západní fronty. I tato brigáda se zapojila do bojů na Těšínsku a Slovensku. Domů ke svým rodinám se legionáři mohli vrátit až po těchto bojích.

Nejnáročnějším byla doprava **Československého vojska na Rusi** z Vladivostoku. Tito legionáři v době vzniku Československa a skončení 1. světové války stále bojovali proti bolševikům na Sibiři. Dne 15. ledna 1919 odplul první transport 139 invalidů na lodi Roma a do 2. září 1920 bylo z Vladivostoku vypraveno 42 lodních transportů, kterými bylo přepraveno celkem 72 644 osob, z toho 4 914 válečných invalidů, 3 004 důstojníků, 53 455 vojáků a poddůstojníků a rovněž několik tisíc civilistů včetně žen a dětí.

Bývalí legionáři se po svém návratu zapojili do organizační struktury nové republiky. Mnoho legionářů zůstalo v armádě, kde důstojníci zastávali vysoké funkce ve štábech i ve velení jednotlivých jednotek a ostatní tvořili zkušenou část mužstva. Mnoho legionářů také sloužilo u četnictva, policie a finanční strážě nebo se stali státními úředníky. Většina se však vrátila ke svému předválečnému zaměstnání.

Bývalí legionáři byli učitelé, pracovali na dráze, v zemědělství či v továrnách, někteří měli vlastní hospodářství, dílny či obchody. Legionáři se ve svých komunitách těšili velké úctě a mnohdy se stali starosty svých obcí. Legionářský odkaz a tradice byla ve společnosti velmi silná. **Den výročí bitvy u Zborova, tedy 2. července, se stal Dnem čs. armády.**

Když se v druhé polovině 30. let 20. století začala horšit politická situace v Evropě a schylovalo se k novému konfliktu s Německem, byli legionáři opět připraveni k obraně republiky. Ministrem obrany byl hrdina od Zborova generál **Jan Syrový,** velitelem armády generál **Ludvík Krejčí,** velitel z bojů na Sibiři, a v čele mnoha jednotek čs. armády stáli legionáři. Když byla v září 1938 podepsána **Mnichovská dohoda** a v březnu 1939 okupován zbytek Československa, byla to pro ně velká rána. Republika, za kterou bojovali, zanikla. Mnoho z nich se proto zapojilo do domácího odboje, ve kterém řada z nich položila život. Popraven byl i např. **gen. Alois Eliáš,** bývalý ruský a francouzský legionář a v té době předseda protektorátní vlády. Řada dalších byla držena v koncentračních táborech jako rukojmí po celou dobu války, např. **Otakar Husák,** ruský a francouzský legionář, bývalý ministr obrany a průmyslník. Němci si na bývalé legionáře dávali velký pozor, po atentátu na říšského zástupce Reinharda Heydricha v květnu 1942 museli všichni bývalí legionáři ve státních službách (hlavně četníci, policisté, učitelé atd.) odejít do důchodu.

Další bývalí legionáři se stali důležitými osobnostmi čs. zahraničního odboje. Patřili k nim např. **Ludvík Svoboda,** velitel 1. čs.

armádního sboru v SSSR, **Karel Janoušek,** velitel čs. letců ve Velké Británii nebo **Karel Klapálek,** velitel čs. vojáků v severní Africe. Po vypuknutí povstání v českých zemích v květnu 1945 se mnoho legionářů zapojilo do bojů.

Po osvobození v roce 1945 se legionáři, nyní již většinou účastníci dvou odbojů, zapojili do obnovy republiky. **Po komunistickém převratu v únoru 1948 se však opět stali nežádoucími, protože většina z nich bojovala v letech 1918–1920 s bolševiky.** Znali tedy zřídlost komunistické ideologie, navíc dvakrát prokázali připravenost bojovat za svobodu se zbraní v ruce. Komunistický režim je začal odstavovat z důležitých funkcí a mnoho z nich skončilo opět ve vězeních. **Generál Heliodor Píka,** ruský a francouzský legionář a v letech 1941–1945 náčelník čs. vojenské mise v SSSR, byl odsouzen ve vykonstruovaném procesu v roce 1949 za vlastizradu a popraven. **Plukovník Karel Lukas,** ruský a francouzský legionář a v letech 1939–1945 významný důstojník na západě, byl komunistickou Státní bezpečností zatčen a během výslechů umučen v květnu 1949 k smrti.

Někteří jedinci však původní přesvědčení zradili a kolaborovali s totalitními režimy, často i proti svým bývalým druhům. Z období 2. světové války je nejznámějším případem **Emanuel Moravec,** srbský a ruský legionář, který se stal ministrem školství protektorátní vlády, z poválečného totalitního režimu pak **Zdeněk Fierlinger,** ruský a francouzský legionář a politik, který byl předsedou vlády a ministrem průmyslu.

O legionářích se v socialistickém Československu nesmělo učit, knihy o nich zmizely

z knihoven a některé rodiny byly perzekuovány. Krátké zlepšení nastalo v 60. letech během Pražského jara, po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a v následném období normalizace se však legionáři opět stali nechtěnými.

O legiích a legionářích se tak mohlo opět mluvit až po sametové revoluci z listopadu 1989.

Bohužel v té době již žilo jen malé množství legionářů a téma 1. světové války bylo upozaděno tématem 2. světové války.

Poslední legionář dle zákona, člen ruských legií **Filip Kazík**, zemřel 24. února 1999 ve věku 103 let a byl mu vypraven pohřeb se všemi vojenskými poctami. 9. srpna 2003 zemřel **Alois Vocásek** (107 let), také člen legií v Rusku a účastník bitvy u Zborova, který však za 2. světové války kolaboval s Němci, za což soudně o svůj statut legionáře přišel.

Příběhu československých legií z let 1914–1920 se tak dostává zasloužené pozornosti až nyní, 100 let poté, co dobrovolně pozvedli zbraň k boji za samostatnost Čechů a Slováků a vznik Československa.

Legie do škol

Výuková příručka na téma Čs. legie 1914–1920

Výstup projektu Legie do škol – úvod do problematiky československých legií pro žáky a učitele

Realizace projektu byla podpořena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního programu Podpora vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy v roce 2017.

Řešitelé projektu

Michal Rak
Jaroslav Žáček

Kolektiv autorů

Miroslav Beneš
Anna-Marie Elsnerová
Simon Schwab
Josef Soviar

Didaktický dohled

Irena Kapustová

Odborný dohled

Tomáš Jakl, Vojenská historický ústav Praha

Odborná spolupráce

Jiří Charfreitag, Československá obec legionářská
Milan Mojžíš, Československá obec legionářská
Petr Tolar, Československá obec legionářská

Grafická úprava

Anna Štysová

V příručce jsou použity tyto materiály:

Fotografie:

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, sbírka ČsOL

Filmy:

Československé legie v Rusku 1914–1920 (2016) vyrobený v rámci projektu Legie 100 za finanční podpory Ministerstva obrany ČR

Československé legie 1914–1920 (2017) vyrobený v rámci projektu Legie 100 za finanční podpory Ministerstva obrany ČR a projektu Legie do škol za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Vydala Československá obec legionářská
Praha © 2017

